

КЛУБ ВИНОГРАДСЬКОГО В ГОРОДКУ

Богдан Мацелюх
доктор біол. наук, професор,
членкореспондент
НАН України,
зав. відділу
генетики мікроорганізмів
Інституту мікробіології і
вірусології імені
Д. К. Заболотного НАН України,
м. Київ

За ініціативи президента Корпорації «Юрія-Фарм» *Миколи Гуменюка* на робочій зустрічі з питань розвитку соціальних проектів міста Городок Хмельницької області, в якій взяли участь виконавчий директор Громадської спілки «Центр інновацій «Сходи в майбутнє» д.м.н. *Горбань Андрій Євгенович* і менеджер соціальних проектів міста *Бігняк Катерина Євгенівна*, прийнято рішення про створення на базі місцевого краєзнавчого музею Клубу ім. С.М. Виноградського, головою якого обрано заступника міського голови, краєзнавця *Кривоного Петра Антоновича*. 30 червня 2020 р. відбувся круглий стіл «С.М. Виноградський і Городоччина. До 130-річчя з часу відкриття явища хемосинтезу», на якому Бігняк К.Є. ознайомила учасників з конкретною метою Клубу. Мені випала честь бути почесним гостем на цій зустрічі і виступити on line з доповіддю, текст якої пропонується нижче.

Щиро вітаю організаторів та учасників Клубу Виноградського в живописному місті Городку! Я радий, що ім'я і наукова спадщина земляка, славетного мікробіолога і яскравої багатогранної особистості шануються і популяризуються в такий несприятливий і загрозливий для України сьогоднішній час.

Сергій Миколайович Виноградський був талановитою, багатогранно обдарованою людиною, не тільки повністю відданою мікробіології ґрунту, але і зацікавленою також у літературі, музиці і живописі. Можна бути впевненим, що новоорганізований Клуб з честю і гордістю носитиме ім'я геніального вченого-земляка, в якому учасники різного віку, і насамперед молодь, проводитимуть плідні доповіді і дискусії на різні актуальні теми сьогодення: сучасне становище і майбутнє науки у світі та в Україні, проблеми екології, епідеміології і медицини, еволюція живих організмів, особливості розвитку літератури, живопису і мистецтва в сучасну епоху, загрози цивілізації і виживанню людства.

Знайомство з біографією і творчістю Сергія Миколайовича приємно вражає плідним довголіттям і живучістю його наукових ідей і поглядів. Перше велике наукове відкриття вченого, яке принесло йому світову славу, пов'язано з виявленням явища хемосинтезу або автотрофії у світі мікроорганізмів. Сергій Миколайович перший відкрив роль сірко-, залізо- і нітрифікувальних бактерій в окисненні неорганічних сполук сірки, заліза і азоту відповідно і використанні звільненої енергії для асиміляції вуглекислого газу повітря. Кожна природна речовина як субстрат може розкладатися своїми спеціалізованими мікроорганізмами, між якими в природних асоціаціях існують різноманітні відносини – симбіотичні, конкурентні і нейтральні, і які здійснюють разом з іншими організмами кругообіг сполук і життя.

Фундаментальна робота С. Виноградського «Мікробіологія ґрунту» користується великою популярністю серед мікробіологів. Сьогодні тільки дуже мізерна кількість мікроорганізмів ґрунту (біля 1 %) досліджена вченими. Багато із них не культивуються в лабораторних умовах і тільки доступна завдяки методам метагеноміки. Нині швидкими темпами в багатьох лабораторіях світу відбувається секвенування або дослідження послідовності нуклеотидів у ДНК геномів різних представників мікроорганізмів. Це дозволить встановити таксономічні зв'язки або спорідненість між мікроорганізмами, виявити шляхи еволюції і побудувати найбільш природну систематику останніх.

У сотнях повністю секвенованих геномів мікроорганізмів виявлено багато пучків мовчазних генів біосинтезу невідомих продуктів, активація яких дасть можливість одержати в майбутньому багато біологічно активних речовин, корисних для медицини, ветеринарії і сільського господарства.

С. Виноградський заклав фундамент ґрунтової мікробіології та екології і сьогодні залишається сучасним вченим за своїм світоглядом та ідеями природодослідника.

Влада в Україні ніколи не була зацікавлена справжнім розвитком науки як за часів царизму і Радянського Союзу, так і в добу незалежності України. Багато представників талановитої молоді залишили і продовжують залишати Батьківщину і шукати на Заході можливості реалізувати свої здібності. У розвинених країнах світу на науку виділяють 2—3 % від ВВП, а в Україні згідно Закону про науку записано 1,7 %, а насправді виділено в 2019 р. 0,17 %, а в 2020 р. — 0,2 %. Цих коштів не вистачає навіть на зарплату вченим, а на придбання реактивів, обладнання, секвенування геномів бактерій, друкування книжок і статей в престижних закордонних журналах науковці повинні самі добувати собі кошти. Ситуація жалюгідна і майже безпорадна. Але спільними зусиллями вчених і громадських організацій, а також при благодійній допомозі бізнесменів може вдасться покращити становище української науки.

Великий внесок у популяризацію С. Виноградського в Україні здійснили канадський мікробіолог, політичний і культурно-освітній діяч, українець за походженням **Євген Рослицький** і фізик та історик науки **Василь Шендеровський**. Є. Рослицький відвідав м. Городок, Інститут Пастера в Парижі, лабораторний корпус і могилу вченого в Брі-Комт-Робер, написав науково-популярну книжку про С. Виноградського і першим справедливо назвав його українським вченим у науковій статті. В. Шендеровський також відвідав перелічені вище місця перебування С. Виноградського і був науковим консультантом фільму, а також автором статті про геніального вченого у першому томі «Нехай не гасне світ науки».

Портрет С.М. Виноградського роботи Я. Мацелюха

На закінчення статті я хотів би побажати великих успіхів у діяльності Клубу Виноградського і зробити йому свій скромний подарунок: копію доповіді Сергія Миколайовича «О роли микробов в общем круговороте жизни» (1897) з дарчою присвятою автора Д.К. Заболотному, його помічникові з питань медичної мікробіології під час сумісної праці в Інституті експериментальної медицини (ІЕМ) в Санкт-Петербурзі і власну книжку спогадів і поезій «Через терни до зірок» (Київ, 2017), в якій розділ «Три велетні світової мікробіології» присвячений **С.М. Виноградському**, **Д.К. Заболотному** і **В.Л. Омелянському** – славним українським вченим і бувшим співпрацівникам ІЕМ, засновникам загальної і ґрунтової мікробіології, екології та епідеміології. ■

Відкриття пам'ятника С. Виноградському в Городку